

KAREL KRŠKA, FERDINAND ŠAMAJ: Dějiny meteorologie v českých zemích a na Slovensku

Karolinum ve spolupráci s Českým hydrometeorologickým ústavem, Praha 2001, 565 stran (z toho na 150 stranách literatura, barevné přílohy, rejstřík, anglický souhrn ap.), cena 490 Kč, náklad 2000 výtisků, ISBN 80-7184-951-0

Meteorologové jsou částečně vědci a částečně básníci. Obdivují pestrost a krásu počasí, vzrušeně prožívají jeho vrtochy a radují se ze splněných svých předpovědí.

Karel Krška, Ferdinand Šamaj

Kniha je výsledkem dlouhodobého snažení, které mělo své počátky již v padesátých letech, krátce poté, co se v Československé meteorologické společnosti při ČSAV ustavila historická skupina. A skutečně, z tohoto hlediska lze zaznamenat symptomy potvrzující zkušenost, že psaná historie je ovlivňována dobou svého vzniku. Tolik namísto komentáře k územnímu vymezení v titulu knihy.

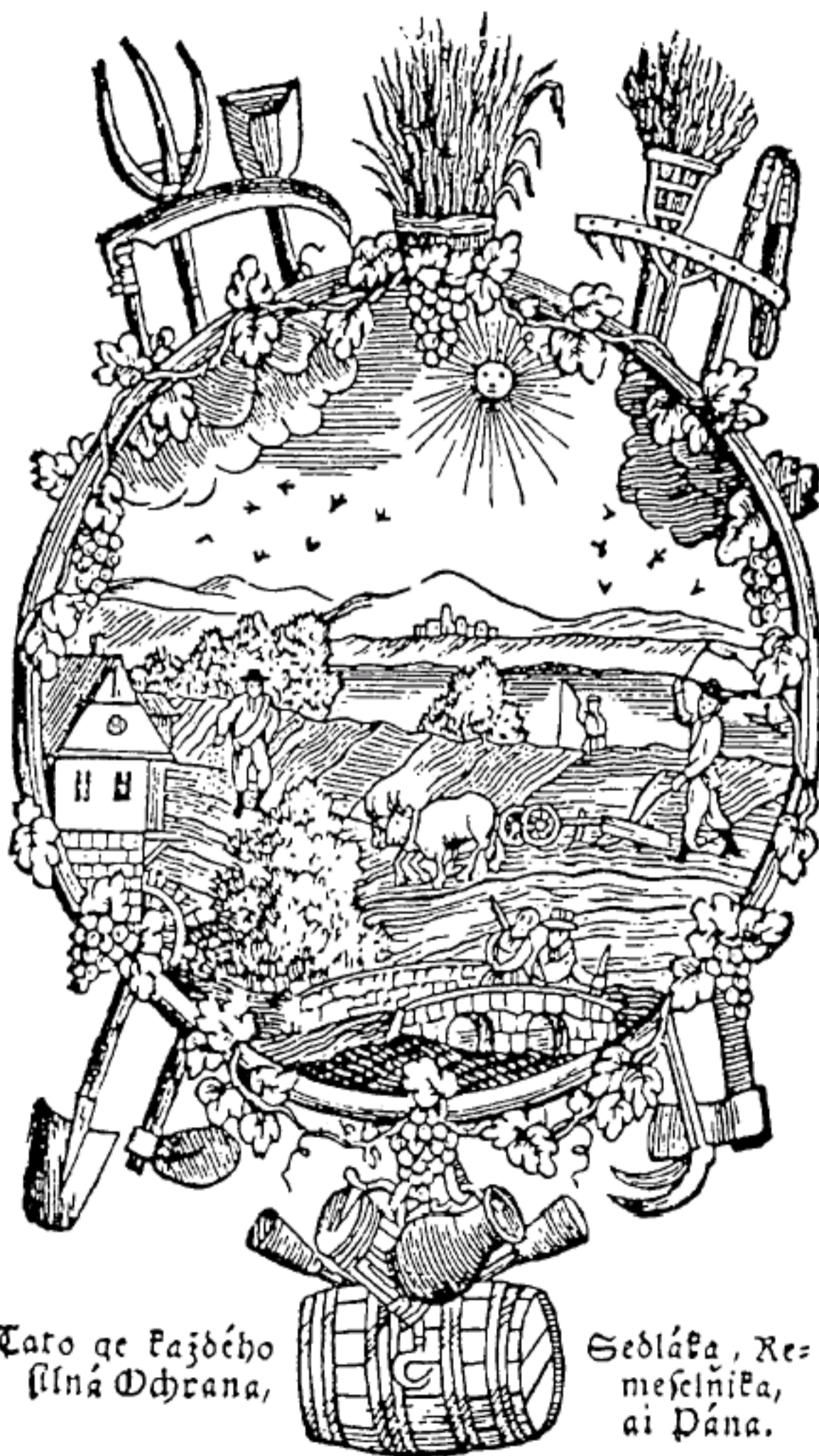
Po formální stránce je publikace časově rozčleněna do tří oddílů – první se zabývá meteorologií před vznikem Československé republiky, druhý za první republiky, třetí začíná rokem 1939 a končí rozpadem federace r. 1992. Toto dělení je však až příliš umělé.

Příznačné pro historizující práce rodící se uvnitř oboru je, že na nich pracuje malý počet autorů s úzkou specializací, a proto bývají poznamenány neúplnou dispozicí faktů a dat. Krom toho mi připadá, že jde o typickou práci určitého generačního či skupinového zaměření, obecně řečeno o konstrukci dobově náhodného pohledu „my“ a „oni“. Čím je autorský úhel zpracování metafyzicky užší, tím více je vytvářený obraz uzavřen celkovému záběru. Trpí jednostranností přístupů, tendencemi k autocenzuře, k selektování reálně se vyskytujících směrů, a navíc ještě drobnými šumy až (ne)vraživostmi a zátěžemi ryze subjektivních hodnocení. Tak se v knize dovídáme o inspirativním přebírání sovětských výzkumných metod rozpracovaných na vysoké teoretické úrovni, práce jednoho z vědeckých pracovníků je oznamována nálepkou „kuriózní epizody“, u jiného nechybí informace, že byl po Vítězném únoru uznán vinným přestupkem podle malého retribučního dekretu. U řady dalších zůstávají zcela opomenuty jejich významné výzkumné práce – to když se autoři spokojují pouze s pomíjivým (dnes již překonaným) údajem jejich někdejšího zařazení v ústavech či na vysokých školách. Navíc i užitý přístup zpracování je, až na malé výjimky, nepříznivě dualisticky zúžen pouze na činnost představitelů českého a slovenského etnika. Touto selekcí se přehlíží přirozená reálná vývojová národnostní skladba našich zemí a zjevně je deformována někdejší přínosná vědeckovýzkumná historická struktura v období před založením Československa i v Československu předkomunistickém. Meteorologie u nás v některých obdobích dosáhla vysoké úrovně zásluhou našich vědců německé, maďarské a židovské národnosti, a naopak mnozí rodáci z Čech, Moravy, Slovenska a Slezska se stali velice významnými vědeckými a pedagogickými pracovníky v zahraničí (ve Vídni, Budapešti, v Německu, USA a jinde). Ostatně tato situace nejspíš nebude jiná ani v nadcházejícím

období. Proto lze právě tuto oblast publikace označit za „obrozenecky“ (ovšem v odlišných podmínkách) do sebe zahleděnou a také je v ní nejvíce mezer. Dlužno však uvést, že tuto skutečnost si autoři uvědomují a sami ji předesílají v úvodu.

Jako nadbytečné lze hodnotit četné vložené teoretické pasáže, které by našly opodstatnění spíše

Ukázka z knihy Juraje Fándlyho (1750–1811), faráře v Naháči, *Pilný domajší a poľní hospodár*. Vyšla v letech 1792–1800 v prvním kodifikovaném slovenském jazyce – bernoláčtině. Byla to encyklopedie všech tehdejších základních poznatků o zemědělství. Kladla si za cíl povznést životní úděl slovenského lidu. V druhé a třetí části se věnovala meteorologické problematice a povětrnostním pranostikám.

Tato ac Fajdého
Plná Ochrana,

Sedláka, Re-
meselníka,
ai Pána.

v samostatných specializovaných učebnicích meteorologie, klimatologie, hydrologie apod., a dále popisy vzniku a charakteristiky vybraných meteorologických observatoří a horských stanic. V některých částech

kniha pozbývá předeslaný charakter dějin meteorologie a stává se spíše bibliografickou prací, a to jediného časopisu – Meteorologických zpráv. Systém, jímž byl proveden výběr pro kapitoly „Meteorologie na pracovištích různých odvětví národního hospodářství“, se mi nepodařilo odhalit. Chápu, proč je velice podrobně zpracována historie a přínosy Státního meteorologického ústavu, resp. Hydrometeorologického ústavu, ale domnívám se, že ve výše uvedeném přehledu je vynechán přínos řady významných institucí. Chybí např. jakákoliv informace o pražském Výzkumném ústavu meliorací a ochrany půdy (to je o zpracovateli klimatické regionalizace ČR pro zemědělské účely,

kteřá se stala nedílnou součástí soustavy bonitovaných půdně ekologických jednotek), o zpracovatelích meteorologických a hydrologických podkladů pro výpočet erozního ohrožení půd (např. faktor erozní účinnosti dešťů) apod.

V knize se důsledně dbá na to, aby si čtenář ve všech popisovaných vývojových etapách uvědomoval mezinárodní souvislosti vývoje meteorologie. Tento přístup považuji za jednu z velkých předností publi-

kace. Jen mezinárodním kontextem se lze vyvarovat zkreslených dějinných obrazů. Připomeňme si, že právě v Praze vznikla Keplerova proslulá meteorologická práce *Strena seu de nive sexangula* (Novoročenka aneb O šesticípsti sněhových vloček), která byla vydána r. 1611 ve Frankfurtu nad Mohanem. A dále že se meteorologická observatoř v pražském Klementinu podílela i na velice významném, žel často nedoceňovaném projektu mannheimské společnosti Societas Meteorologica Palatina, která měla po jedné pozorovací stanici dokonce též v Grónsku, na Urale a v Severní Americe. Na základě její činnosti mohl potom Alexander von Humboldt zpracovat první mapu izoterm a Heinrich Wilhelm Brandes mapu odchylek tlaku vzduchu od normálu, to je předchůdkyni dnešních synoptických map.

Krškovy a Šamajovy Dějiny meteorologie obsahují bezesporu velké množství sebraného materiálu. Ten je sice uspořádán různorodě, s neproporciální mírou rozpracování dílčích okruhů. Jsem však přesvědčen, že tento prvý rozsáhlejší pokus o systematické zpracování historie sledování a předvídaní počasí a výzkumu podnebí na území bývalého Československa si své čtenáře nalezne, především pro své nesporné faktografické hodnoty.

Zdeněk Vašků